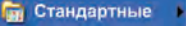
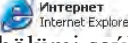

4. Aşakdaky jedweliň birinji sütünindäki maksatnamany işe girizmek üçin soňraky sütündäki amallardan dogry amallar yzygiderligini düzüň:

Paint maksatnamasyny işe girizmek üçin	bir gezek basylýar	 bölüminiň	 bölüminiň
	 piktogrammasy saýlanýar	meseleler panelinden	 menýusynyň
MS Word maksatnamasyny işe girizmek üçin	 bölümi saýlanýar	 piktogrammasy saýlanýar	 piktogrammasy saýlanýar
	 ýarlygy saýlanýar	 bölüminiň	iki gezek basylýar
Internet Explorer maksatnamasyny işe girizmek üçin	 ni saýlap	Windows iş stolundaky	syçanyň çep düwmesi
	 faýl belgisi saýlanýar	 ýarlygy saýlanýar	 bölümi saýlanýar

14-nji ders. INTERNETDE MAGLUMATLARY AGTARMAK

Biziň durmuşymyzda maglumatyň möhüm ähmiýete eýedigi üçin, ony Internetden gerekli wagtda, zerur mukdarda alyp durmak gerek bolýar. Ýöne, Internetden maglumaty gysga wagtyň içinde almak meselesi hem bar. Şu dersde şol meseläni çözmegiň usullaryndan birine seredýäris.

Gözleg sistemalary

Internet – çäksiz maglumat ummanydyr. Maglumatlar Internetde millionlarça web-sahypalarda saklanýar. Bize gerekli bolan maglumat saklanýan web-sahypany tapmak üçin onuň Internetdäki salgysyny bilmek zerur. Ýöne Internet sagat saýyn täze maglumatlar bilen baýlaşýar. Şonuň ýaly-da, käbir (könelen) maglumatlar Internetden çykarlyp taş-lanýar. Internetdäki köp peýdalanylyan web-sahypalaryň salgylary ýörite **maglumatnamalarda** çap edilip durulýar. Ýöne olardan doly maglumat alyp bolmaýar. Çünki Internetdäki ähli web-sahypalaryň salgylaryny çap etmek üçin gaty uly göwrümlü kitap gerek bolýar. Şu kitap çap edilýänçe Internetdäki birnäçe salgylaryň özgerjegi anyk. Bu mesele ýörite **Gözleg sistemalarynyň** döredilmegi bilen aňsatja çözülýär.

Gözleg sistemasy – ýörite web-sahypa bolup, Internet pudagyndan gerekli maglumaty agtaryp tapmak üçin hyzmat edýär.

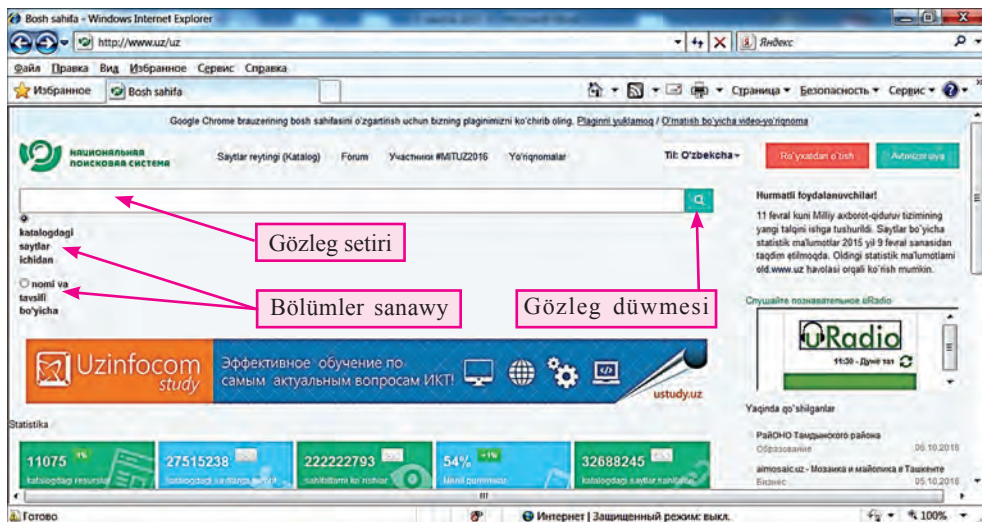
Häzirki günde onlarça gözleg sistemalary döredildi. Olardan köp ulanylýanlary hökmünde **Google, Rambler, Aport, Yahoo**lary getirmek mümkin. Her bir gözleg sistemasy Internet pudagynda öz salgysyna eýedir. Meselem, ýokarda sanap geçilen gözleg sistemalary degişlilikde **www.rambler.ru, www.aport.ru, www.yahoo.com** we **www.google.uz** salgylara eýe.

Özbekistanda hem **WWW.UZ** milli maglumat-gözleg sistemasy 2006-njy ýylyň oktyabrynda UZINFOCOM kompýuter we informasion tehnologiýalary ösdüriji we ýaýradyjy merkezi tarapyndan işe girizilipdi. Şol döwrüň içinde milli maglumat-gözleg sistemasy elektron hyzmatlary, tehnologik amatlyklary we funksiýalary hasabyna internet peýdalanyjylarynyň arasynda köpçülige ýaýrady. 2015-nji ýylyň 11-nji fewral günü Milli maglumat-gözleg sistemasynyň täze ýönelişi işe girizilip, özbek we rus dillerindäki interfeýsi döredildi.

Gözleg sistemasy web-brauzer arkaly işe girizilýär, ýagny brauzeriň salgylar setirine gözleg sistemasynyň salgysy girizilýär. gözleg sistemalary (web-sahypasy) dürli görnüşe eýe bolany bilen, olaryň işleýşi birmeňzeş diýen ýalydyr. Olardan peýdalanmagy Özbekistandaky milli gözleg sistemasy **WWW.UZ** mysalynda garaýarys.

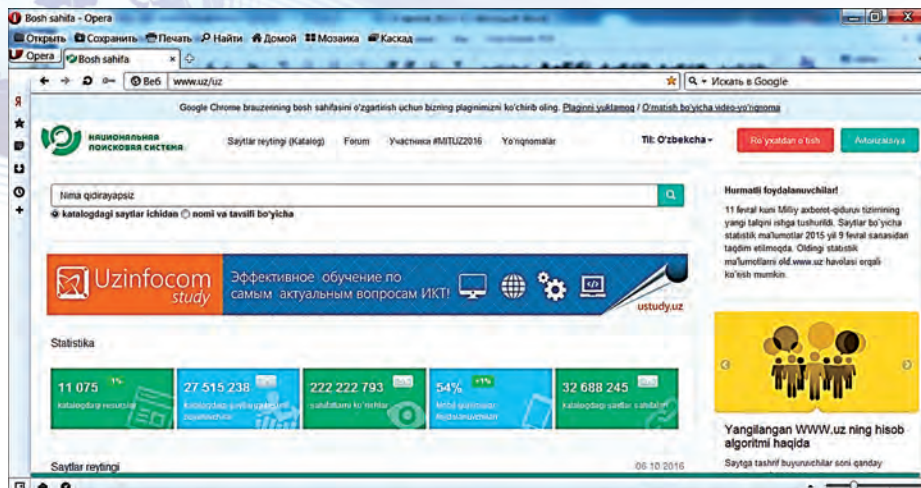
Gözleg sistemasynda işlemek

Gözleg sistemasyny işe girizmek üçin, ilki bilen, Internet Explorer maksatnamasyny işe girizýäris. Brauzeriň salgylar setirine gözleg sistemasynyň salgysyny – **www.uz/uz** (rus dilindäki interfeýsi açmak üçin **www.uz/ru**) girizip, **Enter** klawişini basýarys. Brauzer maglumatlar meýdanynda **WWW.UZ** gözleg sistemasynyň Baş sahypasy görünýär:

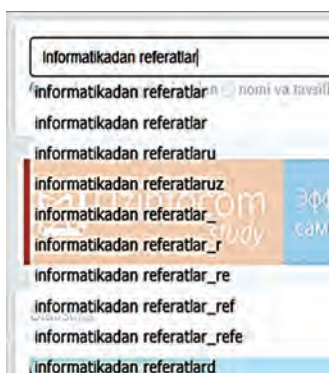

II bab. Internetde işlemegiñ esaslary

Bu interfeýs Opera web-brauzerinde aşakdaky görnüşde görünýär:

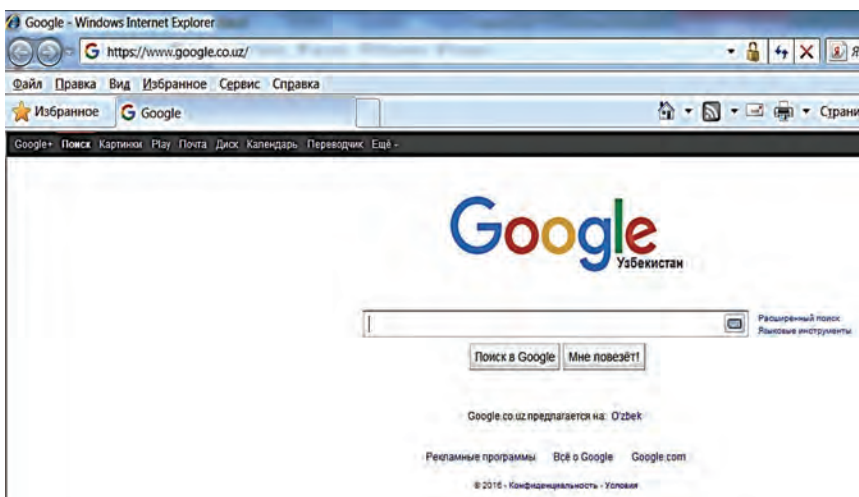

Ilki bilen, Internetden nähili maglumaty agtarmagy anyklamaly. Onuň käbir tema boýunça makala, oýun maksatnamasy, kompýuter gurluşlary draýweri we başgalar bolmagy mümkin. Milli gözleg sistemasy onuň katalogyndaky hem-de peýdalanyjy tarapyndan gözleg sistemasy katalogyna goşulan saýtlaryň içindäki maglumatlary onuň ady we häsiýetnamasy boýunça agtarmaga mümkinçilik berýär. Eger käbir makalanyň ady ýa-da häsiýetnamasy mälim bolsa, gözleg sistemasyndaky **Agtarmak aýratynlyklaryndan** «Ady we häsiýeti boýunça» düwmesi saýlanansoň, gözleg setirine şu makalanyň ady ýa-da makalada duşmagy mümkin bolan söz ýa-da jümle, ýagny **daýanç söz** girizilip, gözleg düwmesi basylýar. Meselem, informatikadan referatlary agtarmak gerek bolsa, onda gözleg setirine «informatikadan referatlar» daýanç sözi girizilýär. daýanç sözi girizmek prosesinde gözleg sistemasy tarapyndan dürlüçe daýanç sözler teklipe edilmegi mümkin (çepdäki surat).

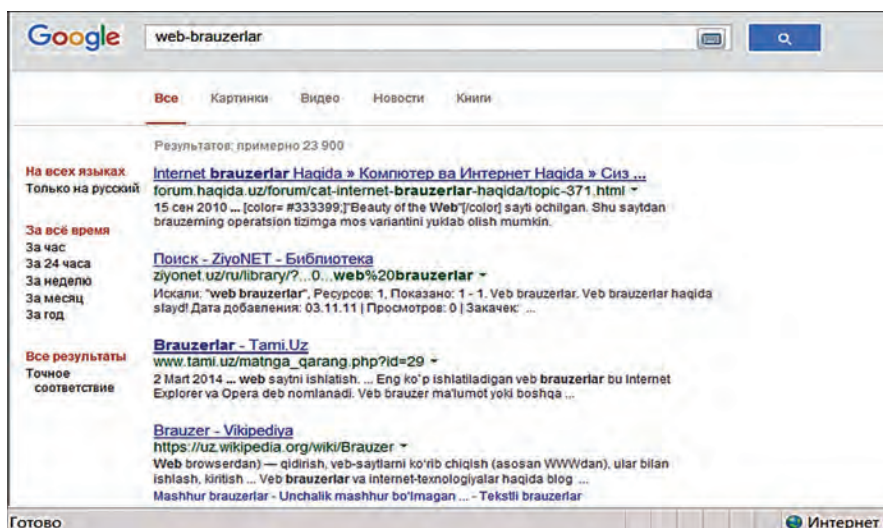

Şu daýanç söze laýyk agtarmak netijesinde, adatda, gözleg sistemasy sahypasynda agtarmak netijesinde anyklyanan çeşmeler sany, saýtlaryň salgysy we atlary görüňärýär (64-nji sahypa, sagdaky surat).

Häzir dünýä boýunça peýdalanyjylaryň arasynda meşhurlaryndan biri **Google** gözleg sistemasy bolup, ol örän köp dillerde agtarmaga mümkinçilik berýär. Bu gözleg sistemasyny işe girizmek üçin web-brauzer salgylar setirine «google.uz» sözünü ýazmak we **Enter** klawişini basmak ýeterli. Netijede gözleg sistemasynyň interfeýsi görüňär:

Bu gözleg sistemasynyň gözleg setirine «web-brauzerler» daýanç sözi girizilse, aşadaky görnüşde gözleg netijeleri görüňär:

Käbir gözleg sistemalary gözleg wagtyny kemeltmek üçin gerekli maglumaty tema boýunça agtarmaga mümkinçilik berýär. Temalaryň ady dürliçe bolmagy mümkin. Meselem, Rambleriň temalar sanawyna «Sport», «Kino we saz», «Tehnologiýalar», «Oýunlar» ýalylar girizilen. Hödürülenýän tema saýlanansoň, gözleg setirinde berlen maglumat Internetiň diňe saýlanan bölüme degişli resminamalaryň içinden agtarýar.

1. Internetden gerekli maglumaty tapmak üçin nämeleri bilmeli?
2. Internet maglumat gözleg sistemalary barada aýdyp beriň.
3. Nähili gözleg sistemalarynyň salgysyny bilýärsiňiz?
4. Maglumat gözleg sistemalarynda gözleg setiri näme üçin gerek?
5. Maglumat gözleg sistemasynyň kömeginde Özbekistan döwleti barada maglumat tapmak prosesini düşündiriň.
6. Maglumat gözleg sistemasynyň kömeginde Internetden sporta degişli täzelikleri tapmak prosesini düşündiriň.
7. Internetden kompýuterlere degişli täzelikleri tapmak prosesini düşündiriň.

1. Nokatlaryň ýerine sag sütündäki gerekli sözleri ýerleşdirip göçüriň:

... – ýörite web-sahypa bolup, internet pudagyndan gerekli maglumaty gözläp tapmak üçin hyzmat edýär.	Gözleg sistemasy
...lar – web-sahypany görkezmegi üpjün ediji maksatnama.	Redaktor menýusy
... kömeginde <i>kesip aýyrmak, nusgasyny döretmek, agtarmak</i> amallary ýerine ýetirilýär.	Web-brauzer

2. Aşakdaky jedweli her bir sütünine berlen harplar bilen başlanýan Informatikada öwrenilen düşüňjeleri, adalgalary, gurluşlary we maksatnamalary ýazyň:

A	I	M	P	W

3. Aşakdaky wezipelerden birini saýlap ýerine ýetiriň:
 - 1) Mekdebiňiziň saýtyna giriň we mekdebiňiziň taryhy barada maglumat alyň;
 - 2) «Ziyonet.uz» forumyndan okuwçylaryň edebine degişli maglumatlary alyň;
 - 3) «Referatlar.uz» saýtyndan sahypgyran Emir Temuryň durmuşyna degişli referatlary gözläň;
 - 4) «Referatlar.uz» saýtyndan milli gymmatlyklarymyza degişli referatlary gözläň;